

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

СТАНКОВИЧ МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ

УДК 343.131 (477)

МЕЖІ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент

Рожнова Вікторія Василівна,

Національна академія внутрішніх справ,

провідний науковий співробітник інституту

підготовки керівних кадрів та підвищення кваліфікації

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

Кучинська Оксана Петрівна,

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка,

професор кафедри правосуддя

кандидат юридичних наук, доцент,

Бояров Віктор Іванович,

Академія адвокатури України,

професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

Захист відбудеться «19» грудня 2019 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «19» листопада 2019 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Д.О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Найбільш важливим елементом кримінальної процесуальної діяльності на усіх етапах розвитку теорії, науки кримінального процесу та кримінального процесуального законодавства було, є і залишається доказування. Здійснення доказування органічно вплітається в усі форми кримінального провадження, є невід'ємною складовою процесуальних актів як досудового, так і судового провадження.

Поряд із цим, розвиток процесуальної форми, зміна кримінального процесуального законодавства та практики його застосування, змінюють й засоби та способи доказування, трансформують його мету і безпосередні завдання на тій чи іншій стадії кримінального провадження. У зв'язку із цим будь-яке теоретичне дослідження питань кримінального процесуального доказування має неабияку наукову цінність, а також практичне значення у контексті удосконалення чинного законодавства та практики діяльності суб'єктів доказування.

Незважаючи на тривале і доволі активне наукове дослідження питань, що стосуються кримінального процесуального доказування, окремі проблеми залишаються малодослідженими або такими, що набули нового змісту у зв'язку зі зміною законодавства, мають неоднозначне трактування у правозастосовній практиці, а тому вимагають особливої уваги на сучасному етапі розвитку науки кримінального процесу.

Однією із таких є проблема меж доказування у кримінальному провадженні. Необхідність і актуальність наукового дослідження меж доказування обумовлюється низкою факторів. По-перше, поняття меж доказування до цього часу не має постійного та загальноновизнаного змісту у теорії кримінального процесу і, зазвичай, пов'язується із категоріями предмета та мети кримінального процесуального доказування. Концептуальна зміна останньої, у свою чергу, обумовлює необхідність перегляду і поняття та змісту меж доказування. По-друге, розвиток наукової думки у напрямі диференціювання предмета доказування за видами кримінальних правопорушень, процесуальних рішень та формами здійснення кримінального провадження актуалізує наукові пошуки щодо меж доказування визначених елементів кожного із таких предметів. По-третє, правильне встановлення меж доказування забезпечує такий обсяг збирання, перевірки та оцінки доказів, який є необхідним і достатнім для ухвалення законних, обґрунтованих і вмотивованих процесуальних рішень на кожній зі стадій процесу, насамперед на стадіях досудового розслідування, підготовчого провадження та судового розгляду, що безперечно сприятиме зниженню кількості тих процесуальних рішень, які щороку скасовуються як незаконні та необґрунтовані.

Так, за офіційними статистичними даними у 2018 році судами апеляційної інстанції у кримінальному провадженні було скасовано та змінено 13 782 (2,3%) судових рішення місцевих судів (із них, зокрема ухвали слідчих

суддів відносно 8 292 осіб, вироки відносно 4 396 осіб)¹, слідчими суддями було задоволено 43 615 скарг на дії, рішення чи бездіяльність слідчого, прокурора та інших осіб під час досудового розслідування (із них, зокрема 32 861 (75,3%) скарга на бездіяльність, у тому числі пов'язану із невнесенням відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР, 8 195 (18,8%) скарг на рішення слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження)².

У вітчизняній теорії кримінального процесу питання про межі доказування розглядалось переважно у контексті загальної проблематики кримінального процесуального доказування, насамперед, такими авторами, як Ю.П. Аленін, В.В. Вапнярчук, І.В. Гловюк, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, О.В. Капліна, О.П. Кучинська, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, М.А. Погорецький, С.М. Стахівський, Л.Д. Удалова, В.П. Шибіко, О.Г. Шило, М.Є. Шумило та інші. Побіжно питання меж доказування розглядалися вітчизняними авторами, які протягом останніх десятиліть на рівні дисертаційних досліджень вивчали суб'єктів доказування у кримінальному процесі (С.В. Давиденко, М.А. Макаров, Н.М. Обрізан, О.В. Римарчук, Р.Ю. Савонюк та ін.), предмет доказування та його особливості у різних категоріях кримінальних проваджень (О.М. Алексійчук, А.М. Анохін, Т.М. Барабаш, Б.Л. Ващук, М.І. Гошовський, А.В. Завтур, О.В. Литвин, В.І. Фаринник та ін.), загальнотеоретичні питання кримінального процесуального доказування та доказів (Д.О. Бочаров, В.В. Гевко, В.П. Гмирко, М.В. Деев, Л.А. Кірмач, Я.Ю. Конюшенко, Ю.Б. Пастернак, Х.Р. Слюсарчук, А.С. Степаненко та ін.) і т.п.

Безпосередньо межах доказування у кримінальному процесі були присвячені роботи Г.М. Міньковського (1956), І.Б. Михайловської (1958), М.З. Курдадзе (1988). У вітчизняній сучасній науці проблема меж доказування у кримінальному провадженні не так давно була досліджена у кандидатській дисертації В.С. Гнатенко (2017). Разом із тим, незважаючи на те, що предметом цього дослідження були закономірності формування та оцінки меж доказування на досудовому розслідуванні та на етапі судового розгляду, автор більше уваги приділила визначенню предмета доказування, аналізу повноважень слідчого щодо доказування обставин кримінального правопорушення, межах обґрунтованості і вмотивованості судових рішень.

Безперечна теоретична і практична значущість досліджень вказаних та інших науковців, не позбавляє актуальності та практичної затребуваності наукового аналізу меж доказування у кримінальному провадженні на сучасному етапі розвитку кримінального процесуального законодавства та практики його застосування.

Зазначені обставини й зумовили вибір теми дослідження, його спрямованість і зміст.

¹ Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2018 році. *Судова влада України* : [офіційний веб-портал]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/analit_rewiew_18.

² Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження. *Судова влада України* : [офіційний веб-портал]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/rik_2018.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях: Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276, Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501, узгоджується із Пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки на період до 2020 року (Закон України від 9 вересня 2010 № 2519-VI), Стратегією розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (Постанова загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 р.) та виконаний відповідно до Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275 та Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2019 роки, схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 27 грудня 2017 року № 28), плану проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт у Національній академії внутрішніх справ. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ.

Мета і задачі дослідження. Основною *метою* дисертації є розробка та обґрунтування положень теоретичного і практичного характеру, пов'язаних із встановленням меж доказування у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування та під час судового провадження у першій інстанції, а також формулювання пропозицій по вдосконаленню кримінального процесуального законодавства та рекомендацій з підвищення ефективності практики його застосування в аспекті предмета дослідження.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких *задач*:

- виявити історичні тенденції розвитку кримінального процесуального законодавства та науки кримінального процесу про межі доказування у кримінальному провадженні;
- сформулювати поняття меж доказування у кримінальному провадженні;
- з'ясувати співвідношення меж доказування із предметом і метою кримінального процесуального доказування;
- розкрити межі доказування під час початку досудового розслідування;
- розкрити межі доказування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження під час досудового розслідування;
- розкрити межі доказування на етапі закінчення досудового розслідування;
- розкрити межі доказування на стадії підготовчого провадження;
- розкрити межі доказування на стадії судового розгляду;
- розробити пропозиції та рекомендації щодо удосконалення законодавства та практики його застосування у контексті розглядуваних у роботі питань.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають, розвиваються і припиняються з приводу встановлення меж доказування у кримінальному провадженні.

Предмет дослідження – межі доказування у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети і задач дослідження, його об'єкта та предмета. Методологічною основою дослідження став діалектико-матеріалістичний метод пізнання соціальних явищ та процесів, що дозволив розглянути усі питання теми у їх взаємозв'язку і взаємозалежності. Історико-правовий метод надав можливість простежити процес розвитку теоретичних уявлень і законодавства про межі доказування у кримінальному провадженні (підрозділи 1.1–1.2). За допомогою порівняльно-правового методу були проаналізовані погляди вчених стосовно окремих питань поняття та правової природи таких категорій доказового права у кримінальному провадженні, як: «межі доказування», «предмет доказування», «мета доказування», «істина як мета доказування», досліджено їх співвідношення та взаємозв'язок (підрозділи 1.2–1.3), визначено особливості встановлення меж доказування у стадіях досудового розслідування, підготовчого провадження та судового розгляду (підрозділи 2.1–3.2). Завдяки формально-логічному методу були опрацьовані норми чинного КПК України та інших нормативно-правових джерел, встановлені, зокрема, правова природа та поняття меж доказування, предмета доказування, мети доказування, істини як мети доказування, досліджені стандарти доказування та особливості встановлення меж доказування при ухваленні окремих процесуальних рішень як на стадії досудового розслідування, так і під час судового провадження у суді першої інстанції, сформульовані пропозиції щодо вдосконалення окремих кримінальних процесуальних норм (підрозділи 1.2–3.2). Метод системно-структурного аналізу дозволив дослідити системні зв'язки елементів предмета доказування, систему рішень, що ухвалюються на стадії досудового розслідування і під час судового провадження у суді першої інстанції, повноваження суду, зокрема під час здійснення судового контролю та на стадії судового розгляду у контексті встановлення меж доказування та забезпечення змагальності сторін, тощо (підрозділи 1.2–3.2). Соціологічний і статистичний методи були використані при вивченні практики застосування кримінального процесуального закону з відповідних питань, узагальненні результатів анкетування практичних працівників, зокрема, слідчих, прокурорів, адвокатів і суддів (підрозділи 1.2–3.2).

Обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків, пропозицій і рекомендацій визначається та забезпечується *емпіричною базою дослідження*, яку становлять дані офіційної правової статистики за період 2017–2018 років; результати вивчення 260 судових рішень, ухвалених у кримінальних провадженнях та розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень протягом 2015–2019 років; результати анкетування 128 слідчих Національної поліції України, 74 прокурорів, 48 адвокатів та 43 суддів (із них: 25 судів першої та 18 суддів апеляційної

інстанції). Також використано власний досвід практичної роботи дисертанта, зокрема у сфері адвокатської практики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є системним монографічним дослідженням теоретичних і практичних аспектів цілісної концепції меж доказування у кримінальному провадженні та особливостей їх встановлення на стадії досудового розслідування та у судовому провадженні в суді першої інстанції з урахуванням тенденцій розвитку кримінального процесуального законодавства, що дозволило обґрунтувати низку нових положень і висновків, надати практичні рекомендації та пропозиції з досліджуваних питань. Серед яких:

вперше:

– обґрунтовано, що встановлення меж доказування у методологічному та практичному аспектах відбувається уніфіковано на всіх стадіях кримінального провадження. Достатність же доказів, як критерій (стандарт) доказування та повноти меж доказування, залежить від стадії кримінального провадження, а також характеру процесуального рішення, що ухвалюється;

– доведено з урахуванням об'єктивно-суб'єктивної сутності меж доказування, що вони відображають кількісні та якісні межі пізнавальної діяльності у кримінальному провадженні, які кількісно обумовлюються сукупністю зібраних, перевірених та оцінених доказів з точки зору їх достатності та взаємозв'язку, а якісно характеризуються як достовірним, так і ймовірним знанням, на якому ґрунтується внутрішнє переконання суб'єкта доказування;

– визначено, що вимоги «вагомості доказів» та «обґрунтованої підозри» повинні стосуватись лише тих заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються до підозрюваного, обвинуваченого, а також випадків, коли застосування певного заходу забезпечення кримінального провадження допускається лише у кримінальному провадженні про кримінальне правопорушення певного ступеню тяжкості;

удосконалено:

– поняття меж доказування у кримінальному провадженні, які у загальному виді визначені як такий обсяг доказової діяльності (збирання, перевірки та оцінки доказів), що забезпечує достатність доказів для встановлення елементів предмета доказування, фактичних підстав і умов ухвалення процесуальних рішень;

– співвідношення меж і предмета доказування у кримінальному провадженні, що засвідчило: самостійний правовий характер і процесуальне значення меж доказування; розгляд і дослідження предмета доказування у широкому (як предмета пізнання) та вузькому (як власне предмета доказування) значенні; включення до предмета доказування у вузькому значенні лише тих обставин, які набувають статус фактичних підстав і умов ухвалення процесуальних рішень, мають кримінально-правове та кримінально-процесуальне значення (з урахуванням загальновідомих фактів, презумпцій та преюдицій); значення меж доказування як підстави для виділення загального, особливого та конкретного (локального) предметів доказування;

– підстави для початку досудового розслідування, якими визнані фактичні дані, достатні для висновку про наявність у події, про яку заявлено, загальних ознак злочину (кримінального правопорушення) – суспільної небезпечності та протиправності. Остання, у свою чергу, встановлюється відповідно до ознак конкретного складу злочину (кримінального правопорушення), встановленого нормами КК України;

– зміст локального предмета доказування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, який включає у себе такі обставини (елементи) як: обґрунтованість підозри щодо вчинення кримінального правопорушення (у разі необхідності); такий ступінь тяжкості кримінального правопорушення, з яким пов'язується можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження; виправданість ступеня втручання у права і свободи особи потребами досудового розслідування; наявні об'єктивні можливості виконання завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням;

– пропозиції щодо необхідності внесення змін до кримінальних процесуальних норм, зокрема до статей 25, 132, 214, 290, 291, 314, 349, 520 КПК України;

дістало подальший розвиток:

– межі доказування під час початку досудового розслідування, які обумовлюються обґрунтованістю рішення про внесення відомостей до ЄРДР, що ухвалюється за наявності достатніх фактичних даних, на підставі яких встановлюються об'єктивні ознаки кримінального правопорушення, тобто ті ознаки, що стосуються об'єкта і об'єктивної сторони його складу, що й буде підставою для здійснення попередньої правової кваліфікації діяння за статтею Особливої частини КК України;

– обґрунтування виділення загального, особливого та конкретного (локального) предметів доказування;

– формулювання локального предмета доказування із використанням оціночних понять, що стосуються необхідності забезпечення кримінального провадження з метою запобігання встановленим ризикам, встановлюють наявність або відсутність підстав та умов ухвалення рішення про застосування конкретного виду заходів такого забезпечення;

– напрями розвитку наукових досліджень меж доказування у кримінальному провадженні, що наразі пропонується здійснювати: (1) відносно структури загального, спеціального та локального предметів доказування та змісту обставин, що їх складають, зокрема у конкретному кримінальному провадженні; (2) відносно конкретного процесуального рішення, що характеризується спеціальною метою, визначеними законом підставами, умовами та процесуальною формою його прийняття, а також правовими засобами, що забезпечують його законність та обґрунтованість;

– обґрунтування необхідності оформлення процесуального рішення слідчого, прокурора про закінчення досудового розслідування окремою постановою, в якій серед іншого слід формулювати, обґрунтовувати й мотивувати висновок щодо визнання меж доказування та зібраної сукупності

доказів достатніми для ухвалення одного із передбачених законом підсумкових для цієї стадії процесуальних рішень;

– положення щодо специфіки меж доказування на стадії підготовчого провадження, яка обумовлюється: матеріалами, що надійшли до суду від прокурора і предметом розгляду, що сформульований ним у підсумковому за наслідками досудового розслідування, процесуальному рішенні (обвинувальному акті, клопотанні про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотанні про звільнення від кримінальної відповідальності), і встановлюється відповідно до обставин локального предмета доказування (що включає в себе як обставини загального предмета доказування, так і обставини, що мають виключно процесуальний характер) у рішеннях, що ухвалюються за результатами підготовчого судового засідання;

– положення щодо специфіки меж доказування на стадії судового розгляду, яка, обумовлюється тим, що: межі доказування на цій стадії визначаються відповідно до меж і процесуальної форми судового розгляду; встановлення меж доказування на стадії судового розгляду обумовлене тими повноваженнями та засобами доказування, якими наділені сторони та суд з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути впроваджені та використовуються у:

– *науково-дослідній діяльності* – при подальшому дослідженні меж доказування у кримінальному провадженні (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 11.09.2019);

– *законотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до норм чинного КПК України, розробленні та удосконаленні норм інших актів законодавства;

– *правозастосовній діяльності* органів досудового розслідування, адвокатури, прокуратури та суду, а також під час підготовки методичних рекомендацій з питань встановлення меж доказування на стадії досудового розслідування та під час судового провадження у суді першої інстанції (акти впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 21.10.2019, Фастівського міськрайонного суду Київської області від 19.09.2019);

– *освітньому процесі* – при написанні окремих розділів (глав) підручників і навчальних посібників з відповідних навчальних дисциплін, при підготовці лекцій і проведенні занять за відповідними темами (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 11.09.2019; Міжрегіональної академії управління персоналом від 24.09.2019).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, доповідалися та оприлюднені у виступах автора на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: міжвідомчій науково-практичній конференції

«Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток юридичних наук: проблеми та рішення» (м. Каунас, Литва, 27–28 квітня 2018 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, 10–11 серпня 2018 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні» (м. Львів, 17–18 серпня 2018 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 25–26 січня 2019 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку» (м. Харків, 2–3 серпня 2019 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації викладені в одинадцяти наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, а також у шести тезах, що опубліковані у збірниках доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (285 найменувань на 29 сторінках) та додатків (на 15 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 246 сторінок, із яких обсяг основного тексту – 189 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, ступінь наукової розробки проблеми, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і задачі дослідження, його об'єкт, предмет, використані методи, висвітлено наукову новизну одержаних результатів, їх значення у науково-дослідній, законотворчій і правозастосовній діяльності, освітньому процесі, наведено дані про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретичні та правові основи встановлення меж доказування у кримінальному провадженні» складається з трьох підрозділів і присвячений висвітленню історичних аспектів розвитку кримінального процесуального законодавства та науки кримінального процесу про межі доказування у кримінальному провадженні, з'ясуванню змісту поняття, сутності і значення меж доказування, їх співвідношення із предметом і метою доказування у кримінальному провадженні.

У *підрозділі 1.1. «Історія розвитку кримінального процесуального законодавства та науки кримінального процесу про межі доказування у кримінальному провадженні»* вказано на те, що кримінальний процесуальний закон ніколи не визначав межі доказування, а їх теоретичне дослідження на різних етапах розвитку кримінального процесуального законодавства та науки кримінального процесу відзначається розмаїттям поглядів: від заперечення

самостійного існування та ототожнення з іншими правовими категоріями (насамперед, із предметом доказування) до розкриття комплексності змісту як окремого та самостійного правового поняття. Аналіз чинного кримінального процесуального законодавства України дав підстави для висновку, що законодавець сьогодні формулює низку положень, відповідно до яких межі доказування набувають власного значення та індивідуального змісту, що характеризуються кількісними і якісними ознаками.

У зв'язку із цим, наразі у науці кримінального процесу набуває поширення дослідження меж доказування з позицій кількісних і якісних характеристик за окремими напрямками кримінальної процесуальної діяльності, зокрема за окремими видами процесуальних рішень (їх конкретних видів або груп), а також за окремими видами кримінальних правопорушень чи кримінальних проваджень.

У результаті аналізу наукових праць, присвячених особливостям доказування у кримінальних провадженнях про певні види кримінальних правопорушень, а також за окремими видами (групами) процесуальних рішень (О. В. Ковтун, С. О. Сорока, Ю. М. Павлютін, В. А. Завтур та ін.), зроблено висновок, що необхідність встановлення додаткових чи інших у порівнянні із загальним порядком обставин не є особливістю доказування, а охоплюється його загальним порядком, що застосовується у конкретному кримінальному провадженні щодо конкретного складу кримінального правопорушення або виду процесуального рішення. А тому більш правильно говорити не про особливості доказування, особливості предмета чи меж доказування, а про існування наряду із загальним предметом доказування локального предмета доказування та відповідно меж встановлення його елементів.

Таку позицію підтримують й опитані практичні працівники (загалом 86% яких оцінюють перелік обставин, закріплений у ч. 1 ст. 91 КПК України, як орієнтуючий, що конкретизується щодо певного складу злочину, визначеного у нормах Особливої частини КК України).

Констатовано, що питання встановлення меж доказування наразі варто розглядати у двох напрямках: 1) відносно структури локального предмета доказування та змісту обставин, що його складають, у конкретному кримінальному провадженні; 2) відносно конкретного процесуального рішення, що характеризується спеціальною метою, визначеними законом підставами, умовами та процесуальною формою його прийняття, а також правовими засобами, що забезпечують його законність, обґрунтованість і вмотивованість.

У підрозділі 1.2. «Поняття, сутність і значення меж доказування у кримінальному провадженні» здійснено аналіз визначень поняття меж доказування, що сформульовані наукою кримінального процесу на різних етапах її розвитку. Встановлено, що відмінності у формулюваннях дефініції меж доказування здебільшого залежить від авторського підходу до: визначення кола засобів, за допомогою яких можливо досягнути встановлення всіх обставин, що складають предмет доказування у кримінальному провадженні; кількісних і якісних результатів такого встановлення; суб'єктів пізнавальної діяльності.

На підставі такого аналізу встановлено, що, найбільш поширеним (із незначними варіаціями) є розуміння меж доказування як сукупності доказів (або певного обсягу доказового матеріалу), які забезпечують встановлення обставин, що мають значення для провадження, прийняття законних, обґрунтованих, вмотивованих і справедливих (правильних) рішень. Поряд із цим, частина авторів вважають, що під межами доказування треба розуміти не тільки обсяг доказів, а й необхідні для їх одержання процесуальні дії, які забезпечують повне, всебічне й об'єктивне встановлення усіх компонентів предмета доказування у кожному конкретному кримінальному провадженні.

Схожими виявились підходи до розуміння сутності меж доказування і у практичних працівників: більшість опитаних (загалом більше 75%), обираючи варіант позначення меж доказування, також надали перевагу їх розумінню, як такій сукупності доказів, яка забезпечує прийняття законних, обґрунтованих, вмотивованих і справедливих рішень.

З урахуванням методологічного та практичного аспектів розуміння поняття меж доказування, запропонованих В.В. Вапнярчуком, правова природа і сутність останніх розглянута через межі доказової діяльності, що забезпечують певний обсяг знань суб'єкта доказування про обставини, що мають значення для кримінального провадження; обсяг доказової інформації, одержаної в результаті такої діяльності; критерії досягнення меж доказування, необхідних і достатніх для ухваленням як підсумкових, так і проміжних процесуальних рішень.

У контексті встановленого поняття предмета доказування у широкому значенні та предмета пізнання у кримінальному провадженні розглядаються як тотожні. Відповідно і межі доказування є межами пізнання відповідних обставин, що безпосередньо вказують на кінцевий результат проведеної пізнавальної діяльності.

Виходячи з того, що встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження, як мета доказування, обумовлює необхідність здійснення доказування фактичних підстав і умов ухвалення будь-яких процесуальних рішень, визнано, що доказування у кримінальному провадженні здійснюється в межах обставин, які є необхідними та достатніми для прийняття процесуальних рішень, а достатність доказів на момент ухвалення того чи іншого процесуального рішення означає повне дослідження (що є об'єктивно можливим на цей момент) та доведення наявності/відсутності усіх обставин, які відповідно до закону є фактичними підставами та умовами його прийняття.

З урахуванням цього, межі доказування у загальному виді визначені як такий обсяг доказової діяльності (збирання, перевірки та оцінки доказів), що забезпечує достатність доказів для встановлення елементів предмета доказування, фактичних підстав і умов ухвалення процесуальних рішень.

У підрозділі 1.3. «Співвідношення меж із предметом і метою доказування у кримінальному провадженні» наведено додаткові аргументи на користь розмежування загального, особливого та конкретного (локального) предметів доказування.

Співвідношення предмета і меж доказування у кримінальному провадженні, засвідчило самостійний правовий характер і процесуальне значення останніх; довело, що межі доказування, як межі пізнання відповідних фактів і обставин, обумовлюють розгляд і дослідження предмета доказування у широкому (як предмета пізнання) та вузькому (як власне предмета доказування) значенні, а також включення до предмета доказування у вузькому значенні лише тих обставин, які набувають статус фактичних підстав і умов ухвалення процесуальних рішень, мають кримінально-правове та кримінально-процесуальне значення (з урахуванням загальновідомих фактів, презумпцій та преюдицій); стало основою для висновку про те, що межі доказування є підставою для виділення загального, особливого та конкретного (локального) предметів доказування.

Автором підтримано позицію (Ю. К. Орлов, І. І. Котубей, В. В. Вапнярчук та ін.), відповідно до якої жодна із сучасних теорій істин самостійно не може охопити зміст усієї кримінальної процесуальної діяльності, пов'язаної із здійсненням доказування та ухваленням процесуальних рішень. Тому положення різних теорій істини (об'єктивної, формальної, конвенційної та ін.) в кримінальному процесі визнані складовими компонентами єдиного поняття «істина», обсяги поєднання яких можуть бути різноманітними залежно від типу кримінального процесу, форми й етапу кримінальної процесуальної діяльності, предмета й меж доказування. Вони можуть знаходити свій прояв тією чи іншою мірою як під час ухвалення окремих процесуальних рішень, так і проявлятися протягом усього процесу доказування.

Розділ 2 «Межі доказування на стадії досудового розслідування» складається з трьох підрозділів, в яких розглядаються межі доказування під час початку досудового розслідування, при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, на етапі закінчення досудового розслідування.

У підрозділі 2.1. «Межі доказування під час початку досудового розслідування» вказується на те, що встановлення меж доказування під час початку досудового розслідування є однією із найбільш актуальних проблем цього етапу кримінального провадження і, насамперед, визначення того, що саме: ознаки кримінального правопорушення (злочину) чи ознаки складу кримінального правопорушення (злочину) мають визнаватись підставами для початку досудового розслідування.

При цьому встановлена відсутність єдиного розуміння вирішення цього питання і серед практичних працівників (вважають підставами початку досудового розслідування ознаки кримінального правопорушення (злочину) загалом 64% опитаних, ознаки складу кримінального правопорушення – близько 28% опитаних, інші обставини – 7,5% опитаних).

Дослідивши дискусійні питання перевірки заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, автор вказує, що запереченням наявності такої перевірки та процесу прийняття рішення про початок досудового розслідування, не можна заперечити об'єктивну наявність процесу оцінки відповідних обставин, що здійснюється слідчим, прокурором (іншою уповноваженою особою), насамперед, щодо виявлення загальних ознак

кримінального правопорушення. І за умови їх відсутності, відсутні й підстави для початку досудового розслідування.

Доведено, що підставами для початку досудового розслідування мають бути фактичні дані, достатні для висновку про наявність у події, про яку заявлено, загальних ознак злочину (кримінального правопорушення) – суспільної небезпечності та протиправності. Остання, у свою чергу, встановлюється відповідно до ознак конкретного складу злочину (кримінального правопорушення), встановленого нормами КК України.

Відповідно межі доказування під час початку досудового розслідування обумовлюються обґрунтованістю рішення про внесення відомостей до ЄРДР, що ухвалюється за наявності достатніх фактичних даних, на підставі яких встановлюються об'єктивні ознаки злочину (кримінального правопорушення), тобто ті ознаки, що стосуються об'єкта і об'єктивної сторони його складу, що й буде підставою для здійснення попередньої правової кваліфікації діяння за статтею Особливої частини КК України.

З урахуванням викладеного, запропоновано авторську редакцію статей 25, 214, 520 КПК України.

У *підрозділі 2.2. «Межі доказування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження»* послідовно проаналізовано елементи локального предмета доказування, що є спільним для усіх видів заходів забезпечення кримінального провадження, а також звернено увагу на окремі аспекти застосування конкретного виду заходів забезпечення кримінального провадження, за наявності яких обставини локального предмета доказування уточнюються і деталізуються відповідно до мети, призначення, безпосередніх підстав його застосування.

Встановлено, що межі доказування під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, з об'єктивної сторони, характеризуються повнотою встановлених даних про можливість досягнення мети застосування заходів забезпечення кримінального провадження, наявністю обставин, які є загальними підставами застосування цих заходів, а також спеціальними підставами та умовами застосування окремих їх видів, а з суб'єктивної сторони, – впевненістю посадової особи, яка ухвалює процесуальне рішення, в його правильності (відповідності встановленим фактичним обставинам), законності, обґрунтованості і вмотивованості.

Межі доказування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження обумовлюються елементами локального предмета доказування – обставинами загального (для усіх заходів забезпечення кримінального провадження) і спеціального (для окремих видів заходів забезпечення кримінального провадження) характеру, і відображають повноту та достатність доказів для встановлення: мети, підстав і умов застосування конкретного виду заходів забезпечення кримінального провадження; співрозмірності обмеження прав і свобод особи із завданнями кримінального провадження.

При цьому, вимоги «вагомості доказів», «обґрунтованої підозри» мають стосуватися лише тих заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються до підозрюваного, обвинуваченого, а також випадків, коли

застосування певного заходу забезпечення кримінального провадження допускається лише у кримінальному провадженні про кримінальне правопорушення певного ступеню тяжкості.

Окрема увага приділена висловленим у літературі пропозиціям щодо розширення підстав затримання особи без ухвали слідчого судді, суду (В. І. Фаринник, Є. В. Дояр). Вказується, що такі пропозиції суперечать конституційним положенням щодо права кожної людини на свободу та особисту недоторканність (ст. 29), зокрема права бути затриманим без судового рішення виключно у разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його припинити. В усіх інших випадках, за наявності до того підстав, таке обмеження має здійснюватись лише за вмотивованим рішенням суду.

Підрозділ 2.3. «Межі доказування на етапі закінчення досудового розслідування» присвячено аналізу меж доказування при прийнятті рішень, якими завершується досудове розслідування.

Встановлено, що критерії підстав, за якими слідчий, прокурор визнають достатність меж доказування, а досудове розслідування закінченим, мають об'єктивно-суб'єктивний характер. Ухвалюючи відповідне рішення, слідчий, прокурор, здійснюють розумову діяльність, використовуючи при цьому власні суб'єктивні здібності (рівень професійних знань, досвіду, правосвідомості тощо), однак на основі наявних фактичних даних, тим самим об'єктивізуючи свою думку, переконання, висновок у належну форму процесуального рішення. При визначенні форми закінчення досудового розслідування слідчий, прокурор повинні бути переконані в тому, що під час досудового розслідування у межах доказування були виконані усі вимоги кримінального процесуального закону (при цьому, особлива увага має бути звернена на допустимість доказів, оскільки подальше визнання окремих доказів недопустимими може призвести до нівелювання встановленої на цьому етапі достатності доказів), застосовані усі необхідні та можливі способи збирання та перевірки доказів за усіма можливими версіями події, що досліджується.

Зважаючи на те, що визнання слідчим, прокурором сукупності зібраних доказів, як достатньої для прийняття підсумкового процесуального рішення на стадії досудового розслідування, хоча й здійснюється за внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, однак не є юридичним фактом доки не набуде необхідної процесуальної форми, підтримано пропозицію (Г.І. Сисоєнко) щодо оформлення процесуального рішення слідчого, прокурора про закінчення досудового розслідування окремою постановою.

У постанові про закінчення досудового розслідування слідчий, прокурор мають викладати, обґрунтовувати і вмотивовувати результати оцінки зібраних і перевічених під час досудового розслідування доказів, формулювати, обґрунтовувати і мотивувати рішення про необхідність і можливість завершення доказування на цьому етапі кримінального провадження та відповідно закінчення досудового розслідування.

На необхідність удосконалення кримінального процесуального закону в частині врегулювання питань, пов'язаних із закінченням досудового розслідування звертають увагу й інші дослідники, а також представники суб'єктів правозастосування (серед опитаних респондентів загалом більше 77% висловились щодо необхідності чіткого нормативного врегулювання моменту закінчення досудового розслідування).

З урахуванням викладеного, запропоновано зміни і доповнення до статей 132, 290 КПК України.

Розділ 3 «Межі доказування в судовому провадженні у першій інстанції» складається з двох підрозділів, в яких розглядаються межі доказування на стадіях підготовчого провадження та судового розгляду.

У підрозділі 3.1. «Межі доказування на стадії підготовчого провадження» визначено, що основна специфіка доказової діяльності на стадії підготовчого провадження полягає у тому, що вона обумовлена тими матеріалами, що надійшли до суду від прокурора і тим предметом розгляду, що сформульований ним у підсумковому за наслідками досудового розслідування, процесуальному рішенні (обвинувальному акті, клопотанні про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотанні про звільнення від кримінальної відповідальності), а її результати відображаються у рішеннях, що ухвалюються за результатами підготовчого судового засідання.

При цьому, межі доказування під час підготовчого провадження обумовлюються, перш за все, особливостями кримінальної процесуальної діяльності, що здійснюється судом за участі учасників судового провадження та характером рішень, що ухвалюються за його результатами. Суд на підставі матеріалів наданих сторонами та одержаними за власною ініціативою вирішує питання, пов'язані із можливістю вирішення кримінально-правового конфлікту в цій стадії кримінального провадження або встановленням підстав для призначення судового розгляду та здійснення його підготовки. При цьому, в основі встановлення меж доказування на цій стадії кримінального провадження лежать обставини локального предмета доказування, що включає в себе як обставини загального предмета доказування, так і обставини, що мають виключно процесуальний характер.

Звертається увага на те, що на стадії підготовчого провадження суд за результатами судового провадження на підставі угоди, затверджуючи її, фактично ухвалює вирок, хоча саме про це рішення (вирок) у ч. 3 ст. 314 КПК України не йдеться. Крім того, формулювання положення, викладеного у п. 4 ч. 3 ст. 314 КПК України, не охоплює усі форми закінчення досудового розслідування, щодо яких передбачається їх направлення до суду. Водночас, як відомо, будь-яке судове провадження має бути здійснено відповідно до правил підсудності, а порушення правил підсудності визнається одним із істотних порушень вимог кримінального процесуального закону, за наявності якого судове рішення підлягає безумовному скасуванню.

З метою належного унормування вищенаведених питань, а також питань надання судові документів та матеріалів, що в подальшому можуть бути визнані судом як докази, формування кримінальної справи і реалізації права

учасників судового провадження на ознайомлення із її матеріалами, запропоновано авторську редакцію статей 291, 314 КПК України.

У підрозділі 3.2. «Межі доказування на стадії судового розгляду» доведено, що межі доказування на стадії судового розгляду мають специфіку, що обумовлюється декількома факторами: по-перше, межі доказування на цій стадії визначаються відповідно до меж судового розгляду; по-друге, встановлення меж доказування на стадії судового розгляду обумовлене тими повноваженнями та засобами доказування, якими наділені сторони та суд з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження; по-третє, сама процесуальна форма судового розгляду також впливає на межі доказування в цій стадії.

Окрема увага приділена межам доказування суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, що характеризуються нероздільним взаємозв'язком його об'єктивних і суб'єктивних елементів і встановлюються через дослідження: об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення (зовнішніх проявів злочинної поведінки); суб'єктивних характеристик (насамперед, незлочинної поведінки особи до, під час і після вчинення кримінального правопорушення); обставин, які безпосередньо характеризують особу підозрюваного, обвинуваченого, до підтверджуються доказами, поданими суду і дослідженими ним за участі сторін відповідно до запропонованого стороною, яка їх подає, порядку.

За результатами аналізу діючих правил визначення порядку дослідження доказів під час судового розгляду, а також пропозицій щодо його удосконалення, запропоновано авторську редакцію частини 1 ст. 349 КПК України.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації викладені основні положення та результати проведеного дослідження меж доказування у кримінальному провадженні, сформульовані висновки, пропозиції та рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни, мають значення для науки й практики, зокрема:

1. Аналіз історії розвитку кримінального процесуального законодавства та науки кримінального процесу про межі доказування у кримінальному провадженні засвідчив, що на різних етапах розвитку кримінального процесуального законодавства та науки кримінального процесу уявлення про межі доказування відзначається розмаїттям поглядів: від заперечення самостійного існування та ототожнення з іншими правовими категоріями (насамперед, із предметом доказування) до розкриття комплексності їх змісту як окремого та самостійного правового поняття.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство України містить низку положень, відповідно до яких межі доказування набувають власне значення та індивідуальний зміст, що характеризуються кількісними і якісними ознаками.

У сучасній вітчизняній науці кримінального процесу набуває поширення дослідження меж доказування за окремими напрямками кримінальної

процесуальної діяльності, тобто за окремими видами процесуальних рішень (їх конкретних видів або груп), а також за окремими видами кримінальних правопорушень чи кримінальних проваджень.

2. Межі доказування у загальному виді визначені як такий обсяг доказової діяльності (збирання, перевірки та оцінки доказів), що забезпечує достатність доказів для встановлення елементів предмета доказування, фактичних підстав і умов ухвалення процесуальних рішень.

Констатується, що питання встановлення меж доказування наразі варто розглядати у двох напрямках:

1) відносно структури локального предмета доказування та змісту обставин, що його складають, у конкретному кримінальному провадженні;

2) відносно конкретного процесуального рішення, що характеризується спеціальною метою, визначеними законом підставами, умовами та процесуальною формою його прийняття, а також правовими засобами, що забезпечують його законність та обґрунтованість.

3. Співвідношення предмета і меж доказування у кримінальному провадженні, по-перше, засвідчило самостійний правовий характер і процесуальне значення останніх; по-друге, межі доказування, як межі пізнання відповідних фактів і обставин, обумовлюють розгляд і дослідження предмета доказування у широкому (як предмета пізнання) та вузькому (як власне предмета доказування) значенні; по-третє, межі доказування обумовлюють включення до предмета доказування у вузькому значенні лише тих обставин, які набувають статус фактичних підстав і умов ухвалення процесуальних рішень, мають кримінально-правове та кримінально-процесуальне значення (з урахуванням загальновідомих фактів, презумпцій та преюдицій); по-четверте, межі доказування є підставою для виділення загального, особливого та конкретного (локального) предметів доказування.

Співвідношення мети і меж доказування у кримінальному провадженні засвідчило, що встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження, як мета доказування, обумовлює необхідність здійснення доказування фактичних підстав і умов ухвалення будь-яких процесуальних рішень, а отже, доказування у кримінальному провадженні здійснюється в межах обставин, які є необхідними та достатніми для прийняття процесуальних рішень, а достатність доказів на момент ухвалення того чи іншого процесуального рішення означає повне дослідження (що є об'єктивно можливим на цей момент) та доведення наявності/відсутності усіх обставин, які відповідно до закону є фактичними підставами та умовами його прийняття.

4. Межі доказування під час початку досудового розслідування обумовлюються обґрунтованістю рішення про внесення відомостей до ЄРДР, що ухвалюється за наявності достатніх фактичних даних, на підставі яких встановлюються об'єктивні ознаки злочину (кримінального правопорушення), тобто ті ознаки, що стосуються об'єкта і об'єктивної сторони його складу, що й буде підставою для здійснення попередньої правової кваліфікації діяння за статтею Особливої частини КК України.

5. Межі доказування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження обумовлюються елементами локального предмета доказування – обставинами загального (для усіх заходів забезпечення кримінального провадження) і спеціального (для окремих видів заходів забезпечення кримінального провадження) характеру, і відображають повноту та достатність доказів для встановлення: мети, підстав і умов застосування конкретного виду заходів забезпечення кримінального провадження; співрозмірності обмеження прав і свобод особи із завданнями кримінального провадження.

Локальний предмет доказування, що є спільним для усіх заходів забезпечення кримінального провадження, включає у себе такі обставини (елементи) як: обґрунтованість підозри щодо вчинення кримінального правопорушення (у разі необхідності); такий ступінь тяжкості кримінального правопорушення, з яким пов'язується можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження; виправданість ступеня втручання у права і свободи особи потребами досудового розслідування; наявні об'єктивні можливості виконання завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

6. Межі доказування на етапі закінчення досудового розслідування, відповідно до яких слідчий, прокурор визнають досудове розслідування закінченим, також мають об'єктивно-суб'єктивний характер. Ухвалюючи відповідне рішення, слідчий, прокурор, здійснюють розумову діяльність, використовуючи при цьому власні суб'єктивні здібності (рівень професійних знань, досвіду, правосвідомості тощо), однак на основі наявних фактичних даних, тим самим об'єктивізуючи свою думку, переконання, висновок у належну форму процесуального рішення. При визначенні форми закінчення досудового розслідування слідчий, прокурор повинні бути переконані в тому, що під час досудового розслідування у межах доказування були виконані усі вимоги кримінального процесуального закону (при цьому, особлива увага має бути звернена на допустимість доказів, оскільки подальше визнання окремих доказів недопустимими може призвести до нівелювання встановленої на цьому етапі достатності доказів), застосовані усі необхідні та можливі способи збирання та перевірки доказів за усіма можливими версіями події, що досліджується.

Процесуальне рішення слідчого, прокурора про закінчення досудового розслідування слід оформлювати окремою постановою, в якій серед іншого формулювати, обґрунтовувати й мотивувати висновок щодо визнання меж доказування та зібраної сукупності доказів достатніми для ухвалення одного із передбачених законом підсумкових для цієї стадії процесуальних рішень.

7. Межі доказування на стадії підготовчого провадження обумовлюються, перш за все, особливостями кримінальної процесуальної діяльності, що здійснюється судом за участі учасників судового провадження та характером рішень, що ухвалюються за його результатами. Суд на підставі матеріалів наданих сторонами та одержаними за власною ініціативою вирішує питання, пов'язані із можливістю вирішення кримінально-правового конфлікту

в цій стадії кримінального провадження або встановленням підстав для призначення судового розгляду та здійснення його підготовки. При цьому, в основі встановлення меж доказування на цій стадії кримінального провадження лежать обставини локального предмета доказування, що включає в себе обставини, які за своїм змістом мають як кримінально-правове, так і суто процесуальне значення.

8. Межі доказування на стадії судового розгляду мають специфіку, що обумовлюється декількома факторами: по-перше, межі доказування на цій стадії визначаються відповідно до меж судового розгляду; по-друге, встановлення меж доказування на стадії судового розгляду обумовлене тими повноваженнями та засобами доказування, якими наділені сторони та суд з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження; по-третє, сама процесуальна форма судового розгляду також впливає на межі доказування в цій стадії.

9. Сформульовані та обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення кримінальних процесуальних норм, закріплених у статтях 25, 132, 214, 290, 291, 314, 349, 520 КПК України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Станкович М.І. Співвідношення меж і мети доказування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 6. С. 179–183;

2. Станкович М.І. Розвиток кримінального процесуального законодавства та науки кримінального процесу про межі доказування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: Право*. 2018. № 48. С. 141–144;

3. Станкович М.І. Межі доказування суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. *Юридичний науковий електронний журнал : електронне наукове фахове видання*. 2019. № 4. С. 249–253. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/69.pdf;

4. Станкович М.І. Оцінка достатності меж доказування на етапі закінчення досудового розслідування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019. № 39. С. 150–153;

5. Станкович М.І. Межі доказування і їх співвідношення з іншими категоріями доказового права у кримінальному провадженні. *Visegrad Journal on Human Rights: науковий журнал (Словацька Республіка)*. 2019. № 2. Volume 2. P. 144–149;

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Станкович М.І. Про межі встановлення фактичних обставин кримінального провадження під час судового розгляду. *Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 лист. 2017 р.)*. Київ, 2017. Ч. 2. С. 80–

83;

7. Станкович М.І. До питання про межі встановлення суб'єктивної сторони складу злочину. *Розвиток юридичних наук: проблеми та рішення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Каунас, Литва, 27–28 квітня 2018 р.)*. Каунас, 2018. С. 152–155;

8. Станкович М.І. Про співвідношення понять «обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні» і «обставини, які мають значення для кримінального провадження». *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10–11 серп. 2018 р.)*. Одеса, 2018. С. 100–103;

9. Станкович М.І. Застосування преюдиції у сучасному кримінальному процесуальному доказуванні: законодавство, теоретичні підходи та практика. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 17–18 серп. 2018 р.)*. Львів. 2018. С. 33–37;

10. Станкович М.І. Про процесуальну форму судового розгляду та межі доказування у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25–26 січня 2019 р.)*. Запоріжжя. 2019. С. 120–123;

11. Станкович М.І. Змагальність сторін та її вплив на встановлення меж доказування у кримінальному провадженні. *Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2–3 серпня 2019 р.)*. Харків. 2019. С. 128–131.

АНОТАЦІЯ

Станкович М. І. Межі доказування у кримінальному провадженні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

У дисертації здійснено дослідження історії розвитку кримінального процесуального законодавства та науки кримінального процесу про межі доказування у кримінальному провадженні; розкрито поняття, сутність і значення меж доказування у кримінальному провадженні; співвіднесено межі із предметом і метою доказування у кримінальному провадженні; з'ясовано межі доказування під час початку досудового розслідування, при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, на етапі закінчення досудового розслідування, а також межі доказування на стадіях підготовчого провадження та судового розгляду; розроблено пропозиції і рекомендації щодо удосконалення законодавства та практики його застосування у контексті розглядуваних у роботі питань. За результатами вивчення доктринальних і нормативних джерел, дослідження правозастосовної практики, узагальнення

емпіричних даних з'ясовано, що чинне кримінальне процесуальне законодавство України містить низку положень, відповідно до яких межі доказування набувають власне значення та індивідуальний зміст, що характеризуються кількісними і якісними ознаками. Констатовано, що у сучасній вітчизняній науці кримінального процесу набуває поширення дослідження меж доказування за окремими напрямками кримінальної процесуальної діяльності, за окремими видами процесуальних рішень (їх конкретних видів або груп), а також за окремими видами кримінальних правопорушень чи кримінальних проваджень. Межі доказування у загальному виді визначені як такий обсяг доказової діяльності (збирання, перевірки та оцінки доказів), що забезпечує достатність доказів для встановлення елементів предмета доказування, фактичних підстав і умов ухвалення процесуальних рішень. Обґрунтовується, що встановлення меж доказування у методологічному та практичному аспектах відбувається уніфіковано на всіх стадіях кримінального провадження. Достатність же доказів, як критерій (стандарт) доказування та повноти меж доказування, залежить від стадії кримінального провадження, а також характеру процесуального рішення, що ухвалюється.

Обґрунтовано необхідність вдосконалення норм КПК України шляхом внесення змін, зокрема до статей 25, 132, 214, 290, 291, 314, 349, 520 КПК України.

Ключові слова: доказування у кримінальному провадженні, межі доказування, предмет доказування, достатність доказів, обґрунтованість і вмотивованість процесуального рішення, особливості доказування на різних стадіях кримінального провадження.

АННОТАЦІЯ

Станкович М. И. Пределы доказывания в уголовном производстве. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

В диссертации осуществлено исследование истории развития уголовного процессуального законодательства и науки уголовного процесса о пределах доказывания в уголовном производстве; раскрыты понятие, сущность и значение пределов доказывания в уголовном производстве; соотнесены пределы с предметом и целью доказывания в уголовном производстве; определены пределы доказывания на этапе начала досудебного расследования, при применении мер обеспечения уголовного производства, на этапе окончания досудебного расследования, а также пределы доказывания на стадиях подготовительного производства и судебного рассмотрения; разработаны предложения и рекомендации по усовершенствованию законодательства и практики его применения в контексте рассматриваемых в работе вопросов.

По результатам изучения доктринальных и нормативных источников, исследования правоприменительной практики, обобщения эмпирических данных установлено, что действующее уголовное процессуальное законодательство Украины содержит ряд положений, в соответствии с которыми пределы доказывания приобретают собственное значение и индивидуальное содержание, которое характеризуется количественными и качественными признаками.

Констатируется, что в современной отечественной науке уголовного процесса получает распространение исследование пределов доказывания в отношении отдельных направлений уголовной процессуальной деятельности, в отношении отдельных видов процессуальных решений (их конкретных видов или групп), а также в отношении отдельных видов уголовных правонарушений или уголовных производств.

Пределы доказывания в общем виде определены как такой объём доказательственной деятельности (собирания, проверки и оценки доказательств), который обеспечивает достаточность доказательств для установления элементов предмета доказывания, фактических оснований и условий принятия процессуальных решений.

Обосновывается, что установление пределов доказывания в методологическом и практическом аспектах осуществляется унифицировано на всех стадиях уголовного производства. Достаточность же доказательств, как критерий (стандарт) доказывания зависит от стадии уголовного производства, а также характера процессуального решения, которое принимается.

Исходя из того, что установление обстоятельств, которые имеют значение для уголовного производства, будучи целью доказывания, обуславливает необходимость доказывания фактических оснований и условий принятия любого процессуального решения, а значит, доказывание в уголовном процессе осуществляется в пределах обстоятельств, которые являются необходимыми и достаточными для принятия процессуальных решений, достаточность доказательств на момент принятия того или иного решения обозначает полное исследование (которое является объективно возможным на этот момент) и установление наличия/отсутствия всех обстоятельств, которые в соответствии с законом являются фактическими основаниями и условиями его принятия.

Обоснована необходимость усовершенствования норм УПК Украины путем внесения изменений, в частности в статьи 25, 132, 214, 290, 291, 314, 349, 520.

Ключевые слова: доказывание в уголовном производстве, пределы доказывания, предмет доказывания, достаточность доказательств, обоснованность и мотивировка процессуального решения, особенности доказывания на разных стадиях уголовного производства.

SUMMARY

Stankovych M. I. Limits of proof in criminal proceedings. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of Candidate of Law (Doctor of Philosophy), special field 12.00.09 – criminal process and criminalistics; forensics; criminal investigation. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

The dissertation deals with the history of the development of criminal procedural legislation and the science of criminal proceedings about the limits of evidence in criminal proceedings; the concept, nature and value of the limits of proof in criminal proceedings are disclosed; the limits are correlated with the object and purpose of proving in criminal proceedings; the boundaries have been correlated with the subject matter and purpose of the evidence in criminal proceedings; the limits of evidence at the beginning of the pre-trial investigation, the application of measures to secure criminal proceedings, at the stage of completion of the pre-trial investigation, as well as the limits of the evidence at the stages of pre-trial proceedings and trial; proposals and recommendations for improvement of legislation and practice of its application in the context of the issues discussed in the paper are developed.

The results of the study of doctrinal and normative sources, the study of law enforcement practice, the generalization of empirical data revealed that the current criminal procedural legislation of Ukraine contains a number of provisions according to which the limits of proof acquire their own meaning and individual content, characterized by quantitative and qualitative. It is stated that in the modern domestic science of criminal process is expanding the study of the limits of proof in specific areas of criminal procedural activity, by certain types of procedural decisions (their specific types or groups), as well as by certain types of criminal offenses or criminal proceedings. Evidence boundaries are generally defined as the amount of evidence (collecting, verifying and evaluating evidence) that provides sufficient evidence to establish the elements of the subject of evidence, the factual basis, and the conditions for making procedural decisions. It is justified that the establishment of the limits of proof in methodological and practical aspects is unified at all stages of criminal proceedings. The sufficiency of the evidence, as the criterion (standard) of proving and completeness of the limits of proof, depends on the stage of the criminal proceedings and the nature of the procedural decision being made.

The necessity to improve the norms of the Criminal Procedure Code of Ukraine is substantiated.

Key words: the evidence in criminal proceedings, the limits of proof, the subject of proof, the sufficiency of the evidence, the validity and motivation of the procedural decision, the peculiarities of the evidence at different stages of criminal proceedings.